

Znanstveno-strokovni posvet

Znanje v etnologiji, antropologiji, muzeologiji in varstvu kulturne dediščine

Programska knjižica s povzetki

Znanje v etnologiji, antropologiji, muzeologiji in varstvu kulturne dediščine

Znanstveno-strokovni posvet

Programska knjižica s povzetki

Slovenski etnografski muzej, 31. marec in 1. april 2026

Uredila: Nadja Valentinčič Furlan

Prevod iz angleščine: Nadja Valentinčič Furlan

Oblikovanje: Maja Kocjan

Jezikovni pregled: Rok Janežič

Izdal: Slovenski etnografski muzej, zanj Blaž Verbič, direktor

Tisk: DEMAGO, d. o. o.

Naklada: 100 izvodov

Ljubljana, 2026

© Slovenski etnografski muzej

CIP - Kataložni zapis o publikaciji

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

39(082)

Znanje v etnologiji, antropologiji, muzeologiji in varstvu kulturne dediščine: Znanstveno-strokovni posvet: Programska knjižica s povzetki: [Slovenski etnografski muzej, 31. marec in 1. april 2026] / [uredila, prevod iz angleščine Nadja Valentinčič Furlan]. Ljubljana: Slovenski etnografski muzej, 2026.

ISBN 978-961-7273-02-1

COBISS.SI-ID 270899203

Fotografija na naslovnici: Trojica revij *Etnolog*, *Slovenski etnograf* in *Etnolog*, 2023 (foto Blaž Verbič, Dokumentacija SEM).

Fotografija na zadnji strani: Razstavna in upravna hiša Slovenskega etnografskega muzeja, Ljubljana, 2017 (foto Jure Rus, Dokumentacija SEM).

Pripravo posveta in izdajo programske knjižice je finančno podprlo Ministrstvo za kulturo RS.

SEM

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA KULTURO

Znanstveno-strokovni posvet

**Znanje v etnologiji, antropologiji, muzeologiji
in varstvu kulturne dediščine**

Programska knjižica s povzetki

ZNANJE V ETNOLOGIJI, ANTROPOLOGIJI, MUZEOLOGIJI IN VARSTVU KULTURNE DEDIŠČINE

V Slovenskem etnografskem muzeju letos praznujemo stoletnico začetka izhajanja *Etnologa*, najstarejše znanstvene revije s področja etnologije in antropologije, ki se je dvakrat prerodila: po 17 letnikih *Etnologa*, *glasnika Kraljevega etnografskega muzeja* je izšlo 34 letnikov *Slovenskega etnografa*, po letu 1990 pa še 35 letnikov *Etnologa*, *glasnika Slovenskega etnografskega muzeja*. V sto letih se je izmenjalo 16 urednikov in urednic, ki so bdeli nad članki in prispevki ter skrbeli za kontinuiteto izhajanja. Za praznovanje okrogle obletnice smo zasnovali posvet **Znanje v etnologiji, antropologiji, muzeologiji in varstvu kulturne dediščine**, tudi z mislijo na članke za *Etnologa* 36. Izhajali smo iz antropologije znanja Fredrika Bartha (2002); ta je tradicije znanja pojmoval kot procese, ki izhajajo iz razmerja med subjektivnim in skupnim znanjem: posameznik velik del znanja in merila za presojanje veljavnosti pridobi z učenjem od drugih, skozi socializacijo. Vsaka tradicija znanja vsebuje korpus vsebinskih trditev in zamisli o vidikih sveta; predstavljena in posredovana je v enem ali več medijih z reprezentacijami v obliki besed, simbolov, kretenj ali dejanj, razširjena, sporočena, uporabljena in posredovana pa je v okviru določenega družbenega kroga ali organizacije (Barth 2002: 2–3). Barth je medije pojmoval zelo široko, v razponu od ritualov do znanstvenih konferenc, zato lahko njegovo teorijo uporabimo za analizo znanja in veščin pri staroselskih ljudstvih, v etnološki in antropološki vedi, muzeologiji in varstvu kulturne dediščine, ali z njo analiziramo politično znanje in razmerja moči v Unescovi varovalni paradigmi.

V torek, 31. marca, in sredo, 1. aprila 2026, bomo slišali dve temeljni predavanji, 21 referatov in razmislek na okrogli mizi o publiciranju pod pogoji odprte znanosti, s katero Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije ARIS precej spreminja slovensko etnološko in antropološko publicistično krajino. V programski knjižici napovedi vabljenih predavanj, referatov in okrogle mize sledijo po časovni umeščenosti. Posvet bo potekal v slovenskem jeziku, z izjemo prvega predavanja, ki bo v angleščini (v *Etnologu* bo članek objavljen v obeh jezikih).

Nadja Valentinčič Furlan

URNIK PREDAVANJ, REFERATOV IN OKROGLE MIZE

TOREK, 31. MAREC 2026, SLOVENSKI ETNOGRAFSKI MUZEJ

9.00–9.30 **POZDRAVNI NAGOVOR IN UVOD**

Blaž Verbič, direktor SEM, pozdravni nagovor

Nadja Valentinčič Furlan, uvod v posvet o znanju ob stoletnici začetka izhajanja *Etnologa*

9.30–11.00 **UVODNI PREDAVANJI** (moderira Nadja Valentinčič Furlan)

Cristina Grasseni, Crafting Futures: Skilled Visions and the Reinvention of Craft (predavanje poteka v angleščini, izvleček je preveden, članek bo objavljen dvojezično)

Rajko Muršič, Stoletje Etnologa in etnologije oz. antropologije na Slovenskem: Od Nika Zupaniča k perspektivam vede v 21. stoletju

11.00–11.20 **Odmor, kava, torta**

11.20–13.00 **METODOLOŠKI PREMISLEKI** (moderira Rajko Muršič)

Ana Svetel in Veronika Zavratnik, Raziskovati skupaj – da, ampak kako?: Premislek o družni etnografiji

Manca Filak, Raziskovanje materinstva, gospodinjanskega dela in šolanja na domu: Spoznanja iz vizualne in večnačinske etnografije

Jaka Repič, Forenzične analize množičnih grobišč kot del materialnega obrata v antropologiji

Miha Kozorog, Staroverci, etnologi in kritika virov

13.00–15.00 **Odmor za kosilo**

15.00–17.00 **ETNOLOŠKO ZNANJE IN RAZISKOVANJE** (moderira Tina Palaić)

Veronika Zavratnik in Mateja Habinc, »Treba je razumeti«: Razumevanje kot nepreizpraševanje in normaliziranje

Tina Komac in Saša Roškar, S terena nazaj na teren

Anja Mlakar, Alternativne preteklosti: Razmerje med vernakularnim znanjem, arheologijo in spiritualnimi interpretacijami prostora

Miha Horvat, 312 besed

Natalija Vrečer, Konstrukcija znanja v etnologiji oz. kulturni antropologiji na primeru terenskega dela med begunci in begunkami

9.00–10.40 **ZNANJE IN MUZEJI** (moderira Nena Židov)

Urša Valič, Etnološka muzeologija: Od materialne kulture in varstva spomenikov do varstva premične in nesnovne dediščine v sodelovanju s skupnostmi

Tina Palaić, Urška Purg in Urška Repar, Vključevanje ženskih zgodovinskih perspektiv v sodobno muzejsko prakso

Meta Kordiš, Razstava kot platforma za eksperiment in konstrukcijo znanja

Ana M. Ličina, Olfaktorne izkušnje v muzeologiji in kulturi

10.40–11.00 **Odmor, kava**

11.00–12.40 **ZNANJE IN NESNOVNA DEDIŠČINA** (moderira Tanja Roženberger)

Nena Židov, Širjenje védenja o nesnovni kulturni dediščini v luči Unescove Konvencije

Nadja Valentinčič Furlan, Pooblašчени dediščinski filmi, participativne metode, sodelovalni filmi in epistemska pravičnost

Zalka Drglin, Oblikovanje znanja o babištvu: Disciplina mišljenja, negovanje besedne in filmske govorice

Jana Rajh Plohl, Etnolog in kulturni antropolog v vlogi prevajalca in interpretera vede

12.40–14.30 **Odmor za kosilo**

14.30–16.10 **ETNOLOGIJA IN ANTROPOLOGIJA V JAVNOSTI TER EPISTEMOLOGIJE PRIHODNOSTI** (moderira Tina Palaić)

Nives Cvikl, Etnologija v množičnih medijih

Dagmar Nared in Simona K. Zupanc, Novi digitalni pristopi h komuniciranju znanosti v antropologiji in etnologiji

Živa Gornik, Umetna inteligenca in izzivi pridobivanja antropološkega znanja

Saša Poljak Istenič in Valentina Gulin Zrnić, Razvijanje prihodnostne pismenosti: O zmožnosti zamišljanja, anticipacije in tvornosti

16.10–16.30 **Odmor, kava**

16.30–17.30 **ETNOLOŠKO IN ANTROPOLOŠKO PUBLICIRANJE
V ČASU ODPRTE ZNANOSTI**, okrogla miza

Na okrogli mizi sodelujejo uredniki revij *Antropološki zvezki*, *Etnolog*, *Glasnik SED*, *Svetovi* in *Traditiones*, razpravo moderira Miha Kozorog.

Programski odbor posveta: dr. Rajko Muršič, dr. Tina Palaić,
dr. Nadja Valentinčič Furlan, dr. Nena Židov

Organizacijski odbor posveta: dr. Nadja Valentinčič Furlan,
mag. Maja Kostrić Grubišić, Maja Kocjan, Živa M. Breclj, Tjaša Zidarič

Cristina Grasseni

Oblikovanje prihodnosti: Usposobljena gledanja in reinvenција rokodelstva (v angleščini)

Rokodelstvo pogosto pojmuje kot dediščino, kot materialno kulturo ali kot zakladnico tradicionalnega znanja. Vendar je rokodelstvo najprej in predvsem *praksa*: situacijski, kolektivni in senzorni način spoznavanja, ki se nenehno preoblikuje in izumlja na novo. Na podlagi koncepta usposobljenega gledanja, ki sem ga razvila z dolgoročno etnografsko refleksijo z rokodelci in prehranskimi skupnostmi, to uvodno predavanje preučuje, kako v ekologijah prakse vzgajamo praktično-strokovno znanje prej kot prenašamo statične kulturne vsebine. Zagovarja, da je tisto, kar običajno obravnavamo kot nesnovno kulturno dediščino (NKD), bolje razumeti kot nenehno *urjenje zaznavanja, pozornosti in utelešene presoje* znotraj skupnosti prakse, ki rokodelstvo oblikuje, vzdržuje in preoblikuje. S te perspektive muzeji, etnologi in dediščinske ustanove niso zgolj ohranjevalci rokodelstva, temveč dejavni udeleženci pri *konstrukciji načinov gledanja*. Muzejske razstave, dokumentacija in protokoli negujejo določene oblike usposobljenega gledanja – nekatere prakse postavljajo v ospredje, druge pa zakrivajo; določene interpretacije utrjujejo, nekatera ljudska ali nastajajoča praktično-strokovna znanja pa marginalizirajo. To sproža epistemološka in metodološka vprašanja: Katere vrste usposobljenega zaznavanja v muzejskih praksah legitimiziramo? Kako institucionalni okviri rešujejo napetosti med inovativnostjo in avtentičnostjo? Kako lahko etnografske in kuratorske metode spodbujajo razširjene, sodelovalne in v prihodnost zazrte poglede na rokodelstvo? Ustvarjanje prihodnosti pomeni vzgajanje zaznavnih, družbenih in institucionalnih pogojev, ki praksam omogočajo, da se razvijajo, prilagajajo in so relevantne.

Tu ponujena provokacija je dvojna. Z akademskega vidika predlagam, da varovanje nesnovne kulturne dediščine zahteva preusmeritev pozornosti *s predmetov in veščin na ekologije, ki omogočajo razcvet usposobljenih praks* – vključno z regionalnimi ekonomijami, infrastrukturo vajeništva in medgeneracijskimi mrežami varstva. S praktičnega vidika pa razmišljam o tem, kako lahko participativni, senzorni in na praksi temelječi pristopi muzejskih strokovnjakov – kot so skupno dokumentiranje, vizualna etnografija in potopitvena pedagogika – preoblikujejo vlogo dediščinskih ustanov, ki postanejo spodbujevalke trajnostne prihodnosti rokodelstva.

Prof. dr. Cristina Grasseni, Leiden University, c.grasseni@fsw.leidenuniv.nl

Cristina Grasseni

Crafting Futures: Skilled Visions and the Reinvention of Craft

Craft is often invoked as heritage, as material culture, or as a repository of traditional knowledge. Yet craft is, first and foremost, a *practice*: a situated, collective, and sensorial way of knowing that is constantly being reinvented. Drawing on the concept of skilled vision, developed through long-term ethnographic reflection with artisans and food communities, this keynote examines how expertise is cultivated through ecologies of practice rather than transmitted as static cultural content. It argues that what we conventionally treat as Intangible Cultural Heritage (ICH) is better understood as the ongoing *training of perception, attention, and embodied judgement* within communities of practice that shape, sustain, and transform craft.

From this perspective, museums, ethnologists, and heritage institutions are not merely preservers of craft but active participants in the *construction of ways of seeing*. Exhibitions, documentation, and protocols all cultivate particular forms of skilled vision – foregrounding some practices while obscuring others; stabilizing certain interpretations while marginalising some other vernacular or emergent expertise. This raises epistemological and methodological questions: What kinds of skilled perception do we legitimise through museum practices? How do institutional frames negotiate tensions between innovation and authenticity? And how might ethnographic and curatorial methods foster more expansive, collaborative, and forward-looking visions of craft?

Crafting futures means cultivating the perceptual, social, and institutional conditions that allow practices to evolve, adapt, and matter.

The provocation offered here is twofold. From an academic point of view, I suggest that safeguarding ICH requires shifting attention from *objects* and *skills* to the *ecologies that enable skilled practice to flourish* – including regional economies, infrastructures of apprenticeship, and intergenerational networks of care. From a practice point of view, I consider how participatory, sensorial, and practice-based approaches of museum professionals – such as co-curated documentation, visual ethnography, and immersive pedagogy – can reinvent the role of heritage institutions as catalysts for sustainable craft futures.

Prof. Dr Cristina Grasseni, Leiden University, c.grasseni@fsw.leidenuniv.nl

Stoletje *Etnologa* in etnologije oz. antropologije na Slovenskem: Od Nika Zupaniča k perspektivam vede v 21. stoletju

Ko se oziramo na stoletje izhajanja prve povsem etnološke revije na Slovenskem (četrto stoletje starejši Časopis za zgodovino in narodopisje je bil le deloma »narodopisen«, tj. etnološki), se oziramo predvsem na korenine njenega znanstvenega razvoja, ki segajo, podobno kot drugod v Evropi, v 18. stoletje, z znanstvenimi nastavki iz 19. stoletja ter samostojnim razvojem v 20. stoletju. V tej luči velja premisliti njeno družbeno odmevnost in pomen ter njene perspektive sredi tretjega desetletja 21. stoletja. V svojem prispevku bom antropološko znanje, etnološko znanstveno publicistiko in etnologijo kot področje univerzitetnega študija povezal z delom in delovanjem Nika Zupaniča, ustanovitelja *Etnologa*, Slovenskega etnografskega muzeja ter Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani.

Etnolog v prvih letnikih ni imel meja: ne jezikovnih ne tematskih ne konceptualnih. Še danes nam je lahko zgled znanstvene publicistike. Začetek študija etnologije na Univerzi v Ljubljani je potekal v okviru Seminarja za etnologijo z etnografijo, torej narodoslovja z narodopisjem, ali, če hočete, za sociokulturno antropologijo z etnologijo. Slovenski etnografski muzej je ob nastanku prevzel podedovane domače in zunajevropske zbirke, odprta usmeritev v domači in globalni prostor pa ga označuje še danes.

V sklepnem delu prispevka bom predstavil svoje poglede na etnologijo in antropologijo danes in v prihodnosti. Ne samo da etnologijo razumem kot srce antropologije: antropologijo bom predstavil kot eno treh temeljnih področij našega empiričnega znanja (ob fiziki in biologiji), kar vidim kot ključno perspektivo nadaljnjega razvoja naše vede.

Prof. dr. Rajko Muršič, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani, mursicr@ff.uni-lj.si

Raziskovati skupaj – da, ampak kako?: Premislek o družni etnografiji

Čeprav je etnografija v svojem bistvu izrazito družabna, jo antropologi in antropologinje pogosto izvajamo individualno – tako na terenu kot v procesu analize in pisanja. V prispevku se osredotočava na pristop, ki ga imenujemo *družna etnografija*: ko raziskovalci in raziskovalke sodelujejo v vseh fazah raziskovalnega procesa, od oblikovanja raziskovalnih vprašanj in etnografskega dela na terenu do interpretacije gradiva in pisanja. Takšno sodelovanje, včasih opredeljeno tudi kot skupinska (Miller idr. 2016; Beneito-Montagut idr. 2017) ali kolaborativna (Lassiter 2005) etnografija, sicer zagovarjajo številni antropologi in antropologinje, prav tako je dediščina skupnega etnografskega raziskovanja bogata v zgodovini slovenske etnologije. Kljub temu opažava, da so sodobne raziskovalne prakse v Sloveniji prevladujoče individualizirane. V primerih sodelovanja pa je to bolj v smislu optimizacije in delitve dela znotraj raziskovalne skupine, primerjalnih fokusov ali projektnih zasnov in novih raziskovalnih pristopov (glej Rogelja Caf in Ledinek Lozej 2021). Zato bova v prispevku odprli vprašanje, kakšne so metodološke in epistemološke implikacije družne etnografije, zlasti če jo razumemo kot sodelovanje v vseh korakih raziskovalnega dela.

Temu vprašanju se bova približali s pomočjo dveh primerov: večletnega poletnega etnografskega tabora na Solčavskem, kjer raziskovalci in študenti skupaj izvajamo opazovanja z udeležbo, intervjuje in vsakodnevne razprave o pridobljenem gradivu, ter kratkoročnega projekta digitalne etnografije med pandemijo covida-19, v katerem sva raziskovalki skupaj zasnovali raziskovalni okvir, oblikovali skupno bazo podatkov in sproti usklajevali analitične poudarke. V obeh primerih je družna etnografija omogočila prepoznavanje pozicionalnosti in razlik v interpretaciji ter privedla do tematskih povezav, ki bi jih, če bi delali individualno, morda spregledali.

Čeprav takšen pristop ni primeren za vsako temo ali vsako skupino raziskovalk in raziskovalcev, zagovarjava tezo, da lahko družna etnografija prispeva k bolj večplastnemu razumevanju raziskovalnega procesa in vloge raziskovalca ali raziskovalke. O družni etnografiji lahko torej razmišljamo ne le kot o načinu organizacije dela, temveč tudi kot o načinu oblikovanja znanja.

Doc. dr. Ana Svetel, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani, ana.svetel@ff.uni-lj.si

Doc. dr. Veronika Zavratnik, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani, veronika.zavratnik@ff.uni-lj.si

Raziskovanje materinstva, gospodinskega dela in šolanja na domu: Spoznanja iz vizualne in večnačinske etnografije

V zadnjem desetletju je posebno pozornost pritegnil val preimenovanja vizualne antropologije v multimodalno oz. večnačinsko antropologijo. Ob upoštevanju raznolikih tehnoloških, epistemoloških in metodoloških sprememb avtorica najprej opredeli večnačinske raziskave v razmerju do vizualne antropologije, nato pa se v doktorski raziskavi in filmu *Vizualna etnografija vsakdanjega življenja gospodinj v Sloveniji* osredotoči na medsebojno učinkovanje vizualnih in pisnih oblik reprezentacije. Prispevek analizira, kako se različne modalnosti dopolnjujejo ali si nasprotujejo v zmožnosti posredovanja antropološkega razumevanja, s poudarkom na vizualni etnografiji. V razmisleku o teh vprašanjih avtorica poudari prednosti večnačinske etnografije v sodobni antropološki praksi, kot so kvalitativna raznolikost, epistemološka komplementarnost in novi načini reprezentacije antropološkega znanja, a tudi nekatere pomisleke.

Dr. Manca Filak, Inštitut za slovensko narodopisje, Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti, manca.filak@zrc-sazu.si

Forenzične analize množičnih grobišč kot del materialnega obrata v antropologiji

Raziskave množičnih grobišč so v zadnjih treh desetletjih doživele temeljne epistemološke premike, pogosto poimenovane »forenzični obrat«, ki je raziskovalno težišče premaknil od pričevanj in zgodovinskih virov k analizam materialnosti. Forenzične analize v osnovi pomenijo uporabo različnih znanstvenih in tehnoloških orodij za ugotavljanje dejstev, predvsem v sodnih postopkih. V kontekstu množičnih grobišč so se uveljavile forenzične antropološke metode z namenom evidentiranja človeških ostankov in predmetov, razjasnjevanja okoliščin smrti ter identifikacije žrtev, deloma tudi zaradi pravnih procesov. Začetki segajo v Argentino po letu 1985, kjer so tovrstne raziskave uporabili za odkrivanje izginotja in smrti množičnih žrtev vojaške diktature. Globalni razmah teh pristopov pa so predstavljale raziskave množičnih vojnih grobišč v Bosni in Hercegovini ter Ruandi v devetdesetih letih 20. stoletja.

Prispevek bo paradigmatške spremembe povezal z »materialnim obratom« v antropologiji ter predstavil specifične raziskovanja množičnih grobišč v Sloveniji in primerjalno v nekaterih drugih državah. »Forenzični obrat« ni zgolj standardiziral metodologije in omogočil natančnejše identifikacije žrtev, temveč je vplival tudi na temeljne epistemološke okvire ustvarjanja znanja o množičnih grobiščih v antropologiji in sorodnih disciplinah. Pozornost se je preusmerila od pričevanj očitelcev in zgodovinskih ter diskurzivnih virov k analizam materialnosti človeških ostankov, predmetov in grobišč. Grobišča kot kraji spomina, pozabe in komemoracij so postala epistemološko relevantni kraji raziskovanja nasilja, vojn in zločinov. Raziskave so lahko posegle dlje v preteklost in nadgradile ali spremenile obstoječe zgodovinske interpretacije in kolektivni spomin. Spremenile so razumevanje materialnosti, odnose med raziskovalci in materialnimi sledovi ter reprezentacijo znanja in vplivale celo na pojmovanje mrtvih. Spremenil se je namreč tudi epistemološki status človeških ostankov, ki so postali osrednji del interpretacij in reprezentacij, s tem pa so se vključili tudi v mreže družbenih in političnih odnosov.

Izr. prof. dr. Jaka Repič, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani, jaka.repic@ff.uni-lj.si

Staroverci, etnologi in kritika virov

Knjiga Pavla Medveščka *Iz nevidne strani neba* (2015), ki temelji na pogovorih s posoškimi »staroverci«, tj. predstavniki skrivne religiozno-samoupravne lokalne skupnosti, je zagotovo posebnost v žanru »etnografije« v našem prostoru. Medvešček je namreč svoje raziskovanje prikazal kot enkratno in neponovljivo – enkratno, ker so se »staroverci« odprli le njemu, neponovljivo pa zato, ker je govoril s poslednjimi predstavniki njihove skupnosti. Nekateri znanstveni komentatorji so – predvsem s pomočjo primerjalne in deduktivne metode – Medveščkovo reprezentacijo »starovercev« sprejeli prav kot etnografijo. V referatu bom trdil, da bi – prav zaradi enkratnosti in neponovljivosti – v etnologiji oz. antropologiji pričakovali strožjo kritiko virov. Izpostavil bom primer staroverskega in slovanskega mita o nastanku stvarstva ter se vprašal, kakšne kritike virov sta bila deležna. Obstaja prepad med tem, kako so nekateri raziskovalci nekritično sprejeli staroverske pripovedi po Medveščku, in tem, kako so bile starejše generacije etnologov previdne ob znamenitem Trdinovem gradivu o nastanku sveta in človeka.

Izr. prof. dr. Miha Kozorog, Inštitut za slovensko narodopisje,
Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti,
miha.kozorog@zrc-sazu.si

»Treba je razumeti«:

Razumevanje kot nepreizpraševanje in normaliziranje

V prispevku avtorici predstavita terensko izkušnjo, ki ju je spodbudila k preizpraševanju vloge znanja in posameznih konceptov (tradicije, dediščine, identitete) pri uokvirjanju in normalizaciji izkušenj. Izhajata iz izjav »Ste etnologi, to bi morali razumeti«, ki zanju odraža, da lahko etnologi raziskovalci fenomene razumejo *pravilno* oz. napačno. Pri tem se *pravilnost* nanaša na razumevanje fenomenov in njihovih kontekstov v preteklosti, na preizpraševanje in vrednotenje, koliko se sodobni fenomeni ustrezno in primerno zgledujejo po preteklih.

Kot je že pred leti opozoril Miha Kozorog (2014), sta se etnologija in kulturna antropologija na Slovenskem še do nedavnega večinoma ukvarjali z vrednotenjem fenomenov (denimo prireditve in šeg) in z njihovo kulturnozgodovinsko primerjavo, manj pa so ju zanimali vsakokratni pogoji in motivi, ki so spremembe npr. javnih dogodkov sploh pogojevali. Tako se po Alessandru Testi (2017a in b) sodobne razlage npr. pustnih praks, znanih že v preteklosti, pogosto opirajo na njihove razlage iz preteklosti in na predstave o tradiciji, s tem pa lahko reproducirajo poenostavljene sheme o izvoru, starodavnosti in »prvotnih« funkcijah pustnih fenomenov. Tak način razlage deluje normalizacijsko, saj določene vidike pustnih praks predstavlja kot samoumevne ali nespremenljive, hkrati pa zasenči druge, (danes) enako ali morda še pomembnejše dimenzije pojavov.

Če se vrnemo k izhodišču – kaj naj bi etnolog pravzaprav razumel? Kot prikaževa v prispevku, razumeti lahko pomeni tudi »ne problematizirati«. Prav etnografska situacija, v kateri se razkrivajo napetosti, povezane z razumevanjem, je namreč lahko priložnost za razmislek o praksah in njihovih razlagah, pa tudi o tem, kako te določajo, kaj sploh šteje za dediščino in tradicijo.

Izr. prof. dr. Mateja Habinc, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani; mateja.habinc@ff.uni-lj.si

Doc. dr. Veronika Zavratnik, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani; veronika.zavratnik@ff.uni-lj.si

S terena nazaj na teren

V *Zakonu o Triglavskem narodnem parku* ima kulturna dediščina pomembno mesto, saj je bil narodni park ustanovljen tudi s ciljem ohranjati kulturno dediščino in kulturne spomenike. Celotno območje Triglavskega narodnega parka je varovano kot registrirana nepremična kulturna dediščina. Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije (ZVKDS) in Javni zavod Triglavski narodni park (JZTNP) imata tako med svojimi osnovnimi nalogami preučevanje, dokumentiranje, evidentiranje in vrednotenje, sodelovanje z lastniki dediščine in skupnostmi ter sodelovanje pri izdajanju kulturnovarstvenih pogojev in soglasij za posege v prostor. Dolgoletna praksa je pokazala, da je za skladne posege v prostor pomembno, da je lastnikom nepremične kulturne dediščine njihova dediščina pomembna ter da potencialni investitorji razumejo in se identificirajo z identiteto določenega območja.

Že desetletja se soočamo s posegi v prostor brez pridobljenih upravnih dovoljenj, vendar pa je območje narodnega parka preveliko, da bi bilo posege mogoče učinkovito nadzorovati. Zaposleni v obeh ustanovah smo pred dobrim desetletjem po zgledu od drugod domačinom in drugim uporabnikom parka želeli približati značilnosti in vso raznolikost grajenega okolja v parku, in sicer tako, da bi se lahko potencialni investitorji s pomočjo sistematičnih objav vnaprej pripravili na posege. K zbiranju gradiva na terenu smo povabili profesorje in študente Fakultete za arhitekturo ter Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete. Skupaj smo organizirali večdnevne terenske vaje, na katerih smo doslej preučevali bohinjske planine in gradnjo na suho. Vključevale so tudi zbiranje podatkov, zgodb in spominov prebivalcev parka. JZTNP je v sodelovanju z arhitekti začel pripravljati priročnike različnih tipologij – doslej je izdal tipologijo objektov na bohinjskih planinah, tipologijo pomožnih objektov ter tipologijo stanovanjskih in gospodarskih objektov na območju celotnega parka in še preko njegovih robov. Priročniki so brezplačno dostopni na sedežu parka in ZVKDS ter na njunih spletnih straneh.

Raba prostora in objekti v njem vedno pripovedujejo o načinu življenja in gospodarjenja v določenih okoliščinah in določenem času ter o nenehnem spreminjanju in prilagajanju novim okoliščinam. Mlade želimo senzibilizirati, da bodo znali razumeti značilnosti prostora, z izdajanjem publikacij, javnimi predstavitvami, pogovori in delavnicami pa informacije s terena vrniti prebivalcem parka.

Tina Komac, mag. etn. in kult. antr., Javni zavod Triglavski narodni park, tina.komac@tnp.si

Saša Roškar, univ. dipl. etn. in kult. antr., Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Območna enota Kranj, sasa.roskar@zvkd.si

Alternativne preteklosti:

Razmerje med vernakularnim znanjem, arheologijo in spiritualnimi interpretacijami prostora

Arheološka dediščina in njena interpretacija nista le domeni strokovnih ustanov. Potekajo tudi vsakdanje, lokalno umeščene in izkustvene interpretacije, ki pomembno soustvarjajo pomen prostora in pomenijo alternativno razumevanje ali celo ustvarjanje vsebine določenih točk v prostoru. V prispevku bo obravnavano razmerje med arheološkim / znanstvenim znanjem in vernakularnimi epistemologijami posameznikov in skupin, ki prostor razumejo skozi spiritualne kategorije. Ta epistemološka pristopa si včasih povsem nasprotujeta, včasih se dopolnjujeta, vedno pa se izzivata.

Prispevek bo temeljil na dosedanjih spoznanjih primerov specifičnih prostorskih točk na Kozjanskem – predvsem Rifnika z bogato arheološko dediščino, sodobnim (katoliškim) liturgičnim pomenom ter prepletom sodobnih religijskih (energijskih) kategorij – ter širšega območja Kozjanskega, kjer posamezniki in skupine prepoznavajo ostanke starodavnih civilizacij v obliki megalitov, ki hkrati označujejo prostorske točke s posebnim spiritualnim / energijskim pomenom. Začetne raziskave nakazujejo, da te spiritualne interpretacije prostora ne delujejo le kot alternativne razlage preteklosti, temveč kot celovite epistemologije, utemeljene na telesnih občutjih, osebnih izkušnjah, religioznem imaginariju in reinterpretacijah znanstvenih narativov. Pri tem vernakularnem znanju ne gre preprosto za »neznatstvenost«, temveč za specifičen način razumevanja sveta in preteklosti.

Doc. dr. Anja Mlakar, Fakulteta za turizem, Univerza v Mariboru,
anja.mlakar2@um.si

Miha Horvat

312 besed

29. 11. 2025, 1:05

V naši *disciplini* skoraj zagotovo ni vsakdanje in je celo *konceptualno* nepravilno, pravzaprav *nelogično* ter *akademsko* nedosledno, da povzetek svoje prve – potencialne – objave v matični *strokovni/znanstveni* reviji, ki praznuje obletnico, oddaš – kot doktorski študent – v obliki terenskega dnevnika, ki bo sledil pripravi strokovnega članka oz. ki bo znanstveni članek v obliki *terenskega dnevnika*.

Če morda zdaj nismo priča strukturiranemu *znanstvenemu razmišljanju* ter je preveč in zgolj *ustvarjalna* uporaba *umetniškega razmišljanja* oz. je vse skupaj *zavestna* odločitev o *uporabi* t. i. *humanističnega razmišljanja*, je to *instinktivni* odziv, trenutna *improvizacija* oz. pisni znanstveni performans, ki sledi vsemu nakopičenemu ... *znanju*.

Ključne besede trenutno: obrt, izkušnje, razvoj, proces, produkcija plus vse, kar je zgoraj in sledi spodaj v *poševnem*.

29. 11. 2025, 21:34

Popravim in dopolnim zgornje vrstice. Ključnim besedam bi dodal *nekater*e *kontekstualne* okvire: da živimo v času procesov in ne več končnih produktov; da se ne ustvarja političnih stvari, ampak se ustvarja politično; da me zanima stroka in ne družbeni status strokovnjaka.

Si študent, ki šele vstopa v čevlje strokovnjaka in bodočega raziskovalca, lahko privošči tak esejistični eksperiment? Ali ni družinski rojstni dan pravi trenutek za biti črna ovca zabave? Je dvajsetletno terensko delo v globalnem kontekstu industrije sodobne umetnosti dovolj dober vpogled za razmislek o znanju, ki zna znanost? Ali niso tanke linije – meje med umetniškim razmišljanjem, znanstvenim razmišljanjem in zdravo pametjo – točke, linije, prostori, kjer iskati znanje?

30. 11. 2025, 14:23

Pravijo, da »v znanju prižigamo sveče«, da je »domišljija pomembnejša od znanja« ter da je »znanje v tem, da veš, da ne veš ničesar«. In meritve, položaj opazovalca in stanje sistema? 250 let obveznega šolstva in 100 let začetka izhajanja *Etnologa*?

1. 12. 2025, 9:30

Razmišljam, ali bom oddal. Oddal sem. Poskusil sem. Poskusil sem znova. Neuspešen sem. Neuspešen sem bolje.

23. 12. 2025, 12:34

Email: »Programski odbor je potrdil vaš prispevek na posvetu.«

Miha Horvat, doktorski študent, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani, miha.horvat@udarnik.eu

Konstrukcija znanja v etnologiji oz. kulturni antropologiji na primeru terenskega dela med begunci in begunkami

Ena izmed glavnih nalog etnološke oz. kulturnoantropološke stroke je poskušati razumeti ljudi kot posameznike in člane različnih skupnosti v določenem družbeno-kulturnem kontekstu. Vsaka znanost je razvila lastno metodologijo, ki je pot spoznavanja v določeni znanstveni disciplini.

V prispevku bom omenila nekatere metodološke poudarke in teoretske uvide naše stroke, s katerimi so nas v času študija seznanjali Kremenšek, Bogataj in Šmitek ter mnogi drugi raziskovalci in raziskovalke v naši stroki. Moja predstavitev bo temeljila na razmišljanjih o pravici do gibanja beguncev in ekonomskih migrantov, ki sem jih predstavila na konferenci 17. Vzporednice Slovenskega etnološkega društva in Hrvaškega etnološkega društva, kot tudi na rezultatih nekaterih raziskav kolegov in kolegic iz Slovenije in Hrvaške na tej konferenci.

Iskanje resnice je bilo že večkrat poudarjeno kot cilj vsake znanstvene discipline. V prispevku izhajam iz predpostavke, da se lahko objektivni resnici tudi s kakovostnimi raziskavami le približamo, saj je znanje vsake znanstvene discipline neskončno, znanje posameznika pa ne more zaobseči vseh spoznanj na določeno temo oz. vsebovati vseh elementov, ki konstruirajo določeno vednost. Peter Loizos v knjigi *The Heart Grown Bitter* (1981) o beguncih na Cipru pravi, da so begunske izkušnje polne trpljenja in tako zapleten pojav, da včasih le begunci in begunke drug drugega najbolje razumejo. S tem zavedanjem sem opravljala svoje terensko delo med begunci in begunkami iz BiH, leta 1992 v Celju in kasneje v Ljubljani (Vrečer 1994, 2006, 2009, 2017, 2018). Od leta 2015 sem sodelovala pri projektih o beguncih v okviru svojih zaposlitev na Andragoškem centru Slovenije in ZRC SAZU ter izvajala intervjuje s tistimi, ki so v našo državo prispeli iz Afganistana, Pakistana, Maroka in nekaterih drugih držav; nekaj teh rezultatov sem že objavila sama ali z drugimi člani in članicami raziskovalne skupine. Druga predpostavka je, da ima terensko delo pri določeni skupini ljudi specifične lastnosti in poudarke, na katere se je poleg navedenih metodoloških znanj pomembno osredotočati pri opravljanju etnografske raziskave. Utemeljevala jo bom na primeru terenskega dela med begunci in begunkami iz različnih držav v Sloveniji.

Dr. Natalija Vrečer, prof. ang. jez. s knjiž., dipl. etn.; magistra kult. ant., dr. znan. na področju social. antropologije, natalija.vrecer@guest.arnes.si

Etnološka muzeologija: Od materialne kulture in varstva spomenikov do varstva premične in nesnovne dediščine v sodelovanju s skupnostmi

V prispevku bom obravnavala poglede na muzeologijo z vidika študijskih programov in njihovih nosilcev na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete v Ljubljani. Oddelek še vedno ostaja edini in matični oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo v Sloveniji, ki izvaja predmeta etnološke muzeologije in konservatorstva vsaj od petdesetih let 20. stoletja dalje. Nastanek oddelka nas povezuje s skupnim pobudnikom ustanovitve Kraljevega etnografskega muzeja in publikacije *Etnolog*, tj. Nikom Zupaničem, ki je bil pred ravnateljstvom slovenskega muzeja zaposlen v Etnografskem muzeju v Beogradu; po drugi strani nas na razvoj stroke veže tudi prvi program za etnologijo Matije Murka, ki je svoj pogled na etnologijo prav tako vezal na obravnavo materialne kulture in češko-slovansko narodopisno razstavo v Pragi leta 1885. Pravzaprav so večino oddelkov etnologije oz. kulturne antropologije v Evropi osnovali na preučevanju materialne kulture oz. raznih zbirk in muzejev. Poučevanje materialne kulture je bilo del učnega načrta v prvih letih delovanja oddelka, npr. leta 1946 kot predmet Materialna kultura slovenskega ljudstva. Leta 1950 sta bila na seznamu predavanj Etnološka muzeologija in zaščita oz. Muzeologija in spomeniško varstvo, ki ju je do leta 1963/1964 predaval honorarni strokovni sodelavec Franjo Baš. V sedemdesetih in osemdesetih letih 20. stoletja je predmete, povezane z muzeologijo in konservatorstvom, kot skupne predmete na Filozofski fakulteti predaval Sergej Vrišer. V programu študija na Oddelku za etnologijo za leto 1971 je bil med drugim naveden predmet Etnološka muzeologija, preučevanje materialne kulture je bilo vključeno v Občo etnologijo, t. i. Narodna etnologija pa je zajemala tudi tedenske vaje v Slovenskem etnografskem muzeju. To lahko pomeni, da je muzeologija ohranila določene specifične etnološke vede. V devetdesetih letih se je oddelek razvil v Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, predmeta iz muzeologije in konservatorstva pa sta prevzela Janez Bogataj in Vito Hazler, kar je zagotovo vplivalo na razumevanje in vlogo etnologov v strokovnih službah v muzejih in na Zavodu za varstvo kulturne dediščine Slovenije. Pozneje se je v razpravo o muzejih vključil tudi Borut Brumen, od akademskega leta 2000/2001 do 2021/2022, ko se je upokojil, pa je poučevanje muzeologije in pozneje tudi materialne kulture izvajal Jože Hudales. Poleg razumevanja muzeologije in konservatorstva z vidika njunih nosilcev bom predstavila tudi vpetost produkcije znanja o muzejih ter varstvu premične in nesnovne dediščine v nacionalne in globalne miselne tokove in diskurze. V zaključku bom podala svoj pogled na poučevanje in razvoj muzeologije, kulturne dediščine in materialne kulture na oddelku.

Doc. dr. Urša Valič, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani, ursa.valic@ff.uni-lj.si

Vključevanje ženskih zgodovinskih perspektiv v sodobno muzejsko prakso

Občutljivost za vprašanje spola in prizadevanje za enakovredno predstavljanje spolov sta v muzeologiji razmeroma nova raziskovalna in muzeološka pristopa. Izhajata iz zavedanja, da muzejske razstave, ki ustvarjajo in utrjujejo določene naracije o preteklosti in sedanjosti, pogosto prezrejo perspektivo spola ter s tem ustvarjajo napačne podobe o razmerjih med spoloma oz. jih ne problematizirajo. Zato muzejske razstave pogosto ne odražajo dejstva, da polovico družbe predstavljajo ženske, da se vsi ljudje ne opredeljujejo znotraj binarnega sistema spolov in da so pripadniki določene spolne identitete vse prej kot homogena skupina. Pri konstrukciji dediščinskih pripovedi to povzroči t. i. dvojno nevidnost: določen spol na razstavi ni zastopan, hkrati pa to povsem spregledamo tako kustosi kot obiskovalci.

Ključna vprašanja tega prispevka so: Kako razvijati senzibilnost za to problematiko? Kakšni so praktični pristopi pri analizi in vrednotenju obstoječih muzejskih razstav? Kako ta dognanja uporabiti pri njihovem snovanju? To bomo pokazale na primeru analize treh muzejskih razstav, pri kateri smo uporabile model vprašalnika za analizo razstav, ki so ga razvili v Norwegian Museum Network for Women's History v okviru projekta *Here She Goes Again*. Vprašalnik smo prilagodile in uporabile za analizo stalnih razstav Slovenskega etnografskega muzeja (SEM), Muzeja novejšje zgodovine Celje (MNZC) ter Muzeja in galerije MUZA. Analiza služi kot izhodišče za razvoj teoretskega in praktičnega orodja, ki bi omogočilo bolj uravnotežene, raznolike in enakopravne muzejske interpretacije. Model, ki ga bomo predstavile, kustosom omogoča prehod od nevidnosti spolnih perspektiv k njihovi vidnosti ter dolgoročno prispeva k odgovornemu razvoju muzejske prakse.

Dr. Tina Palaić, muzejska svetovalka, Slovenski etnografski muzej,
tina.palaic@etno-muzej.si

Urška Purg, muzejska svetovalka, Muzej in galerija MUZA,
urska.purg@nlb-muza.si

Urška Repar, višja kustodinja, Muzej novejšje zgodovine Celje,
urska.repar@mnzc.si

Razstava kot platforma za eksperiment in konstrukcijo znanja

V retrospektivnem pogledu v referatu pretresam in predstavljam načine ustvarjanja znanja v procesu nastajanja in trajanja razstave *Mi, vi, oni: Fragmenti alternativnih praks 80-ih v Mariboru* in odmev ali molk, ki ga je ta razstava imela v lokalnem in širšem prostoru. Raziskovalni projekt in razstava sta izhajala iz sodobnih muzeoloških trendov in interdisciplinarnega metodološkega pristopa, ki je temeljil na etnografskih in umetnostnogeografskih metodah. Interdisciplinarni pristop je bil nujen, saj je bila večina informacij, znanja, gradiva in artefaktov pri protagonistih alternativne scene. Etnografski pristop je omogočil dostop do tega znanja in gradiva ter vpogled v zasebne zbirke in arhive akterjev. Ključno je bilo sodelovanje akterjev v procesu nastajanja raziskave in razstave, kjer so postali sogovorniki in sodelavci. Z njimi sem izvajala polstrukturirane in »feedback« intervjuje. Pregled vizualnega gradiva med intervjuji je spodbujal asociacije in spomine, ki bi sicer ostali pozabljeni, ter prinesel bogate informacije o razstavljenih delih. Sogovorniki so nato delili znanje tudi v sklopu spremljevalnega programa razstave (s predavanji, vodstvi). Umetnostnogeografsko metodo sem uporabljala za določitev, kaj se lahko v specifičnem mariborskem okolju šteje kot alternativna produkcija, saj so se produkcijski pogoji razlikovali od tistih v Ljubljani, katere alternativa je že kanonizirana. Razstava je služila kot prostor za etnografski eksperiment, umetni javni kraj, kjer smo preučevali človeške odnose in ugotavljali, ali občinstvo razstavljenih predmetov prepozna kot svojo kulturno dediščino. Tako smo z razstavo ustvarili pogoje za konstruiranje dediščine in znanja o tej dediščini ter omogočili vrednotenje in analizo alternativne ustvarjalnosti v Mariboru. Projekt je spodbudil razpravo in pretresel družbene konstrukte preteklosti.

Dr. Meta Kordiš, etnologinja in kulturna antropologinja,
umetnostna zgodovinarica, kustodinja, meta_atem@yahoo.co.uk

Olfaktorne izkušnje v muzeologiji in kulturi

Čutilo za voh zavzema posebno mesto med človeškimi čutili. Je čutilo, ki je ves čas »vklopljeno« – ob vsakem vdihu nehoti tudi vohamo, torej večtisočkrat dnevno. Receptorji za vonje se razvijajo že v maternici, kar priča o historičnem pomenu vonjalne dimenzije za človekovo preživetje. Olfaktorne zaznave so neposredno povezane z limbičnim sistemom v možganih – s sedežem nezavednega, čustvi in spomini.

»In tedaj se mi je spomin nenadoma prikazal. Tisti okus je bil okus po koščku magdalenice, ki mi ga je teta Léonija ob nedeljskih jutrih v Combrayu (...), ko sem ji prišel voščit v spalnico za dobro jutro, zmeraj pomočila v ruski ali lipov čaj in mi ga ponudila,« se v romanu *V Swannovem svetu* spominja Marcel Proust. In prav po njem danes povezavo med vonji, spomini in čustvi poznamo kot »Proustov efekt«.

Kljub vsemu navedenemu so bile olfaktorne izkušnje v slovenski muzeologiji doslej manj prisotne, beremo tudi v *Olfaktorni muzeologiji* (Ramšak 2025). Uporaba vonjev v muzeologiji in kulturi nasploh je v tujini že prepoznana in inovativna praksa, ki privablja nove obiskovalce in bogati ponudbo za številne skupine obiskovalcev in obiskovalk, še posebej za slepe in slabovidne ter gluhe in naglušne.

Da pa bi novi pristopi lažje zaživel v praksi, je treba poleg teoretskega okvira nujno razumeti praktične in tehnične izzive uvajanja olfaktornih izkušenj in prav temu področju se posvečam v svojem prispevku. Kako se lotiti oblikovanja olfaktornih izkušenj v muzeologiji in kulturi nasploh? Kdo se s tem ukvarja v praksi? Kako poteka proces? Katere eksponate izbrati? Kaj je mogoče reprezentirati z vonjem? Zakaj je nekatere predmete lažje reprezentirati kot druge? Uporabiti sintetične ali naravne vonje? Ali vsi vohamo enako? Kakšne metode difuziranja vonja obstajajo? Kako poskrbeti za zdravstvene vidike (da obiskovalcev vonji ne zmotijo)? Postaviti olfaktorne točke ali razširjati vonje ambientalno? Kdaj je mogoče uporabiti vonje predmetov samih in jih že restavrirati s tem namenom? Katere rešitve so optimalne tudi s finančnega in ekološkega vidika? Kako se olfaktorne muzeologije lotevajo v tujini in kaj se lahko naučimo iz njihovih izkušenj? Katere primere dobrih praks lahko prenesemo v naš prostor? In kaj je bilo na tem področju že storjenega v Sloveniji in bližnjih državah? Na ta in podobna vprašanja bom odgovorila v svojem prispevku. Predavanje bo obogateno s konkretnimi primeri vonjalnih izkušenj.

Ana M. Ličina, univ. dipl. kulturologinja, cert. aromaterapevtka, naravna parfumeristka, oblikovalka vonjev, info@analicina.com

Širjenje védenja o nesnovni kulturni dediščini v luči Unescove Konvencije (2003)

Slovenski etnografski muzej, ki od leta 2011 opravlja naloge Koordinatorja varstva nesnovne kulturne dediščine v Sloveniji, ima pomembno vlogo pri širjenju védenja o nesnovni kulturni dediščini, kot jo definira Unescova *Konvencija o varovanju nesnovne kulturne dediščine* iz leta 2003, in o načinih njenega varovanja v Sloveniji ter pri predstavljanju slovenske nesnovne kulturne dediščine doma in v tujini.

Z Ministrstvom za kulturo RS je Koordinator sodeloval pri nekaterih spremembah zakonodaje, povezanih z nesnovno kulturno dediščino. Pomembno vlogo ima pri pripravi besedil vpisov v Register nesnovne kulturne dediščine Slovenije, ki ga vodi Ministrstvo za kulturo RS. Pri svojem delu sodeluje z nosilci, raziskovalci in poznavalci nesnovne kulturne dediščine.

O Unescovem razumevanju nesnovne kulturne dediščine, njenem varovanju v Sloveniji in vodenju registra obvešča različne deležnike. Slovensko nesnovno kulturno dediščino, ki je vpisana v register, na različne načine predstavlja doma in v tujini (publikacije, razstave, strokovna srečanja ...).

Z Ministrstvom za kulturo sodeluje pri pripravi nominacij za vpis na Unescov *Reprezentativni seznam nesnovne kulturne dediščine človeštva* in tako pomembno prispeva k predstavitvi nesnovne kulturne dediščine Slovenije na globalni ravni.

V prispevku bodo predstavljeni nekateri načini širjenja védenja o nesnovni kulturni dediščini, namenjeni različnim publikam in različnim okoljem. Poudarek bo na izdajanju publikacij, razstavah, predavanjih ter sodelovanju predstavnic Koordinatorja na strokovnih in znanstvenih srečanjih doma in v tujini. Šlo bo za refleksijo nekaterih vidikov delovanja muzeja v vlogi Koordinatorja v obdobju 2011–2025.

Dr. Nena Židov, muzejska svétnica,
Slovenski etnografski muzej, nena.zidov@etno-muzej.si

Pooblašчени dediščinski filmi, participativne metode, sodelovalni filmi in epistemska pravičnost

Filme, ki jih države prijaviteljice pošljejo na Unesco z nominacijami za vpis na Reprezentativni seznam nesnovne kulturne dediščine človeštva, lahko označimo kot »pooblaščne dediščinske filme«, saj jih uradno odobri delovna skupina, ki jo sestavljajo nosilci, uradniki države pogodbenice in strokovnjaki družboslovno-humanističnih smeri. Izraz sem izpeljala iz sintagme pooblašчени dediščinski diskurz (*Authorized Heritage Discourse*) Laurajane Smith (2006), ki trdi, da so družbeni pomeni, ideologije in odnosi moči vgrajeni v jezik in se skozenj tudi reproducirajo. Vse to se lahko odraža tudi v metodah snemanja, montažnih pristopih in strukturiranju filmov – predvsem zgodnji filmi na Unescovi spletni strani (<https://ich.unesco.org/en/lists>) v tretjeosebne komentarju ponavljajo etske opise iz obrazca nominacije, ne omogočajo pa, da bi gledalci spoznali emska stališča nosilcev in dediščino začutili. Unescova *Konvencija o varstvu nesnovne kulturne dediščine* (2003) zahteva, da si države pogodbenice pri varovanju nesnovne kulturne dediščine prizadevajo »zagotoviti najširšo možno udeležbo skupnosti, skupin in [...] posameznikov, ki to dediščino ustvarjajo, vzdržujejo in posredujejo, ter jih dejavno vključiti v njeno upravljanje« (Unesco 2003: 15. člen). Vendar pa se participacija nosilcev dediščine pri pripravi nominacije in filma razteza od zgolj soglasja s tem, kar so zasnovali strokovnjaki in uradniki, do dejanskega sodelovanja pri opredelitvi dediščine, njenih nosilcev in družbenih pomenov te dediščine v nominacijskem obrazcu in v skupni produkciji filma. Kompleksen proces filmske produkcije o tradicijah reje lipicanca za nominacijo osmih evropskih držav za vpis na Reprezentativni seznam nesnovne kulturne dediščine bom obravnavala s teoretičnega, metodološkega, praktičnega in etičnega vidika sodelovalne (*collaborative*) filmske produkcije z deljeno odgovornostjo. V »dialoškem modelu dediščine« (Harrison 2013) smo upoštevali zahteve Unescove varovalne paradigme, stališča nosilcev dediščine, državne interese, etiko in metode vizualne etnografije ter epistemsko pravičnost (Fricker 2007, 2008; Pantazatos 2017).

Dr. Nadja Valentinčič Furlan, muzejska svétnica,
Slovenski etnografski muzej, nadja.valentincic@etno-muzej.si

Oblikovanje znanja o babištvu: Disciplina mišljenja, negovanje besedne in filmske govorice

Tematike antropologije rojevanja so številne, porodna pomoč je ena ključnih. Pomembno je iskanje odgovorov na vprašanje, zakaj je v človeški vrsti prišlo do potrebe po porodni pomoči in kako se ta spreminja glede na različne dejavnike. Referenčna avtorica na področju antropologije rojevanja, Brigitte Jordan, je s svojo odmevno publikacijo *Birth in Four Cultures* vzpostavila metodologijo proučevanja in primerjanja porodnih kultur; njeno delo je nadgrajevala Robbie Davis-Floyd, in sicer s posebnim poudarkom na babištvu. Študije antropologinje Wende Trevathan so ključne za razumevanje evolucije rojevanja pri človeški vrsti. Kako je s tovrstnim proučevanjem pri nas?

Zaradi družbenih in zgodovinskih okoliščin v Sloveniji v drugi polovici 20. stoletja do danes prevladuje enodimenzionalno pojmovanje babištva kot zdravstvenega poklica. Priložnost za preseganje tega koncepta je bila nominacija babištva za vpis na Unescov Reprezentativni seznam nesnovne kulturne dediščine človeštva. V mednarodni ekspertni skupini smo pripravili dosje, za katerega je bilo nujno aktivno sooblikovati sodobno, napredno znanje o babištvu, utemeljenem na interdisciplinarnosti in kritičnem mišljenju, opredeliti babištvo kot kulturno prakso in jo ubesediti. Rojstvo namreč ni samo biološki, temveč tudi kulturni proces, ki ga sooblikujejo prevladujoča prepričanja o življenju, materinstvu, otroku itd. S tem je povezano širše razumevanje babištva in njegovega kulturnega pomena. V prizadevanjih za prenovu družbenega statusa babištva izmenjujemo znanja in ga dejavno promoviramo: pripravljamo in izvajamo simpozije, babiške kaféje ter okrogle mize.

Za babištvo sta značilna uporaba praktičnih veščin porodne pomoči in razvijanje odnosa, zato smo za prikaz znanja o babištvu izbrali tudi formo kratkega dokumentarnega filma. V njem se tesno prepletajo govorjena beseda in posnetki sodelovanja babic s porodnico, novorojenčkom in očetom. Montaža prizorov, ki si sledijo od bolj splošnega zgodovinskega orisa razvoja babištva do intimnih sekvenc matere in očeta z novorojenčkom, omogoča, da gledalcu postopoma približamo pomen poroda in babiške pomoči za vse vključene. Filmska govorica omogoča spremljanje glasov, mimike, telesne govorice in sočutnega dotika. Film z domišljeno strukturo ter vizualnimi in besednimi sporočili nagovarja k premisleku o pomenu rojstva in sodobnega babištva.

Dr. Zalka Drglin, Nacionalni inštitut za javno zdravje, zalka.drglin@nijz.si

Etnolog in kulturni antropolog v vlogi prevajalca in interpreta vede

Prispevek obravnava reflektirano študijo primera postopka pridobitve naziva Priznani rokodelec, v kateri avtorica razmišlja o svoji vlogi etnologinje in kulturne antropologinje kot posredovalke med dvema različnima svetovoma. Na eni strani je nosilec nesnovne kulturne dediščine s svojimi izkušnjami in prakso, na drugi strani pa strokovni dediščinski diskurz, ki zahteva artikulacijo pomenskih plasti, nosilcu pogosto nesamoumevnih – npr. razčlenitev »pomena obrti za kulturno dediščino« v postopkih vrednotenja.

Raziskava temelji na poglobljenem raziskovanju prevajalcev na celostni ravni in na avtorčinem preizpraševanju pogosto avtomatizirane konotacije kulturnega antropologa kot posrednika, mediatorja in prevajalca.

Refleksija je umeščena tudi v širši kontekst postmodernizma, ki je z relativizacijo avtoritete bistveno preizpraševal razumevanje znanstvene interpretacije. V tem okviru avtorico zanima, kako se raziskovalec, postavljen med zahteve strokovnih postopkov in subjektivno naravo nosilčevega izročila, sooča z etičnimi in epistemološkimi vprašanji reprezentacije in odgovornosti.

Avtorica predstavi metodološki pristop in korake, ki jih je uporabila pri oblikovanju dokumentacije za prijavo pridobitve naziva. Osvetli, kako proces priprave dokumentacije vpliva na oblikovanje posameznikove profesionalne identitete in razumevanje lastne obrti. Ob sklepu izpostavi, kakšno vrednost ima tovrstno sodelovanje za strokovnjaka, ki ohranja in posodablja dediščinske diskurze ter si prizadeva približati aktualno znanje nosilcem kulturne dediščine.

Jana Rajh Plohl, magistrska študentka, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani, jana.rajhplohl@proton.me

Etnologija v množičnih medijih

Avtorica prispevek odpre z razmislekom o vlogi služb za stike z javnostjo v muzejih. Pri tem upošteva njihovo vpletenost, integracijo in sodelovanje v strokovnem delu muzeja ter njihovo vlogo pri predstavitvi delovanja muzeja zunanji javnosti. Ugotavlja neizbežno potrebo po promociji muzejskega dela in programov, s katero se soočajo vsi muzeji, vendar pa ji vsi ne morejo slediti. V kratki analizi ugotavlja, da imajo poseben PR oddelek ali uslužbenca, zaposlenega na položaju stikov z mediji, praviloma le državni muzeji, medtem ko se pooblaščen muzeji tu znajdejo vsak po svoje. V drugem delu se avtorica osredotoči na neposredno komunikacijo muzejev in tradicionalnih medijev. Izpostavlja njihovo soodvisnost: muzeji potrebujejo medije, da prek njih javnost obveščajo o muzejskih novitetah in programih, mediji pa ob posameznih priložnostih iščejo relevantne sogovornike med muzejskimi strokovnjaki. Ob tem se avtorica na primeru Pokrajinskega muzeja Maribor osredotoči predvsem na tiste priložnosti, ko javni mediji sogovornike iščejo med etnologi. Analizira vprašanja, ki jih etnologi običajno prejmejo, pričakovane odgovore, ki jih novinarji želijo dobiti od njih, ter tip rubrik in oddaj, kamor uredništva uvrščajo etnološke teme. Iz podane analize je mogoče potegniti sklep, kakšno podobo o etnologiji imajo in ustvarjajo tradicionalni množični mediji ter kakšno vlogo pri tem igrajo etnologi, zaposleni v muzejih.

Nives Cviki, muzejska svetovalka, Pokrajinski muzej Maribor,
nives.cviki@museum-mb.si

Novi digitalni pristopi h komuniciranju znanosti v antropologiji in etnologiji

V prispevku bova predstavili nove prakse komuniciranja znanosti v antropologiji in etnologiji. Posebej se bova posvetili razvoju občanske znanosti, ki sogovornike preoblikuje v aktivne soustvarjalce znanja. Pokazali bova, kako lahko digitalni mediji, kot so družbena omrežja in podkast, delujejo kot metoda komuniciranja znanosti v antropologiji in etnologiji ter odpirajo prostor za preplet različnih komunikacijskih praks. Ti formati omogočajo, da poslušalci postanejo participativni sogovorniki, ki prispevajo k nastajanju in kroženju znanja. Tak pristop krepi načela občanske znanosti, kot jih je že v devetdesetih letih opredelil Alan Irwin, ki je poudaril, da mora biti znanost odzivna na potrebe skupnosti in da lahko nova dognanja soustvarjajo tudi neprofesionalni raziskovalci. V zaključnem delu izpostavimo primere digitalnih medijev v Sloveniji, ki že vključujejo načela občanske znanosti, ter predstavimo razvoj najinega podkasta *Moj sosed skos filozofira* in drugih digitalnih vsebin, ki posredujejo antropološko in etnološko znanje ter odpirajo prostor za participatorne prakse med mladimi.

Asist. Dagmar Nared, doktorska študentka in mlada raziskovalka, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani, dagmar.nared@ff.uni-lj.si

Asist. Simona K. Zupanc, doktorska študentka in mlada raziskovalka, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani, simona.kuntariczupanc@ff.uni-lj.si

Umetna inteligenca in izzivi pridobivanja antropološkega znanja

Hiter razvoj umetne inteligence in njeno prehajanje v različne družbene skupnosti to tehnologijo uvrščata med družbena dejstva, ki se jim ne moremo več izogniti. Zato se odpira vse več prostora za premislek o njeni uporabi tudi pri antropološkem/etnološkem raziskovanju. V prispevku analiziram vlogo in vpliv orodij umetne inteligence na pridobivanje novega etnografskega znanja ter postavljam pod vprašaj s tem povezane potencialne metodološke spremembe pri antropološkem oz. etnološkem delu. Uvodoma predstavim, kaj prinaša uporaba umetne inteligence (UI) v raziskovalni proces in pojasnim koncept »prompta« (poziva) kot komunikacijskega orodja. V nadaljevanju razmišljam tudi o smiselni in neizogibni uporabi velikih generativnih modelov umetne inteligence v antropološki in etnološki (in širše humanistično-družboslovni) prihodnosti. Kot izziv pa rabo »pozivov« v generativnih modelih umetne inteligence povezujem z etnografsko tradicijo postavljanja vprašanj v okviru terenskega (in drugega) dela.

V antropologiji, etnologiji in folkloristiki postavljanje vprašanj ni enkratno dejanje. Razumemo ga lahko ciklično ali kot proces na različnih ravneh, kot so: oblikovanje raziskovalnega problema, oblikovanje raziskovalnega vprašanja, opazovanje oz. spraševanje med terenskim delom ter analiziranje in interpretiranje zbranega gradiva. Etnografska praksa je za nas, antropologinje in antropologe ter etnologinje in etnologue, ključna pri učenju raziskovanja, predvsem v okviru »osrednje« etnografske metode opazovanja z udeležbo. Vse to v prispevku ponazorim s konkretnimi primeri lastne rabe orodij, kot sta Gemini Pro in NotebookLM. Z njima prikažem, kako lahko z »etnografskim spraševanjem« ta orodja vključimo v vse faze raziskovalnega procesa: od pregleda in povezovanja literature ter njene vizualizacije do konkretne priprave vprašalnikov in končnega tehničnega urejanja (citiranje, reference). Etnografska praksa nas nauči smiselno zastavljati vprašanja, razumljiva ljudem na terenu, istočasno pa je to najboljša vaja za nas, za uporabo umetne inteligence v resničnih družbenih situacijah. Če namreč znamo ljudem postaviti prava vprašanja, bomo znali učinkovito usmerjati tudi orodja umetne inteligence.

Živa Gornik, doktorska študentka, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani, gornik.ziva@gmail.com

Razvijanje prihodnostne pismenosti: O zmožnosti zamišljanja, anticipacije in tvornosti

Prihodnostna pismenost (angl. *futures literacy*) označuje sposobnost razumevanja in smiselne uporabe anticipacije. Podobno kot sta branje in pisanje v času industrijske revolucije postala temeljni univerzalni spretnosti, zmožnost prepoznavanja, analiziranja in oblikovanja znanja o prihodnosti tudi danes postaja ključna kompetenca (Miller idr. 2018). Vendar pa za razliko od mnogih drugih evropskih držav, med katerimi je vodilna Finska, Slovenija in Hrvaška nista namenili veliko pozornosti razvoju razmišljanja o prihodnosti. To je še posebej očitno pri delu z mladimi. Medtem ko se nekateri vključujejo v proteste, družbena gibanja ali lokalno politiko za boljšo prihodnost in zahtevajo spremembe, večina ostaja pasivna ali neartikulirana, ko jih povprašamo po njihovih aspiracijah.

Da bi opolnomočili mlade, zlasti pasivnejše, za razmišljanje o prihodnosti in njeno soustvarjanje ter razvili njihovo »zmožnost aspiracije« (Appadurai 2013), sva začeli eksperimentirati s pristopom, ki temelji na idejah in orodjih lateralnega razmišljanja Edwarda de Bona (prim. Poljak Istenič 2023). Od leta 2022 izvajava delavnice s študenti, ki imajo izkušnje z etnografskimi raziskavami, nekateri specifično z etnografijami urbanih pojavov.

Z namenom okrepiti njihove zmožnosti, domišljijo in ustvarjalnost pri razmišljanju o tem, kakšna mesta želimo, sva jih spodbujali k razvijanju vizij, praks in etičnih pristopov, ki presegajo sedanje ponavljajoče se in omejene naracije v javnih diskurzih. Na delavnicah so oblikovali konkretne ideje za bolj ekološka, vključujoča, pravična, živahna, sooblikovana in participativna mesta.

V odziv na vprašanje, kako etnološko in antropološko znanje prenašati na mlajše generacije ob hkratnem razvijanju njihove prihodnostne pismenosti, se bo predstavitev osredotočila na to, kako lahko združujemo etnografijo in orodja lateralnega razmišljanja, ocenila uporabnost takšnega pristopa za raziskovanje prihodnosti ter kritično reflektirala njegove epistemološke, praktične in etične vidike.

Izr. Prof. dr. Saša Poljak Istenič, Inštitut za slovensko narodopisje,
Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti,
sasa.poljak@zrc-sazu.si

Dr. Valentina Gulin Zrnić, Inštitut za etnologijo in folkloristiko, Zagreb,
gulin@ief.hr

ETNOLOŠKO IN ANTROPOLOŠKO PUBLICIRANJE V ČASU ODPORTE ZNANOSTI

Na okrogli mizi sodelujejo uredniki revij *Antropološki zvezki*, *Etnolog*, *Glasnik SED*, *Svetovi* in *Traditiones*, razpravo moderira Miha Kozorog.

Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije ARIS in Uredba RS o izvajanju znanstvenoraziskovalnega dela pred urednike revij in avtorje znanstvenih člankov postavljata vrsto novih zahtev. Kaj pomeni objava pod pogoji licence Creative Commons Priznanje avtorstva – Deljenje pod enakimi pogoji 4.0 Mednarodna (CC BY-SA 4.0 Mednarodna) ali Creative Commons Priznanje avtorstva 4.0 Mednarodna (CC BY 4.0 Mednarodna)? Izdajatelj revije je dolžan članke objaviti na spletni strani revije, v Digitalni knjižnici Slovenije dLib.si in po novem še v zaupanja vrednem repozitoriju, za kar potrebuje dovoljenja avtorjev. ARIS zahteva, da avtorji znanstvenih člankov navedejo vir financiranja in se zahvalijo financerju, v izjavi o raziskovalnih podatkih pa opredelijo mesto in način hrambe podatkov, ki jih članek vsebuje. Okrogla miza bo skušala osvetliti, kako se s temi zahtevami soočajo uredniki in kaj pomenijo za avtorje člankov.

Doc. dr. Blaž Bajič, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani, urednik revije *Glasnik Slovenskega etnološkega društva*; blaz.bajic@ff.uni-lj.si

Izr. prof. dr. Miha Kozorog, Inštitut za slovensko narodopisje, Znanstvenoraziskovalni center Slovenske akademije znanosti in umetnosti, odgovorni urednik revije *Traditiones*, miha.kozorog@zrc-sazu.si

Prof. dr. Peter Simonič, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani, glavni urednik revije *Svetovi*, peter.simonic@ff.uni-lj.si

Prof. dr. Gregor Starc, Društvo antropologov Slovenije, odgovorni urednik revije *Antropološki zvezki*, gregor.starc@fsp.uni-lj.si

Dr. Nadja Valentinčič Furlan, Slovenski etnografski muzej, odgovorna urednica revije *Etnolog*, nadja.valentincic@etno-muzej.si

Slovenski etnografski muzej letos praznuje stoletnico začetka izhajanja *Etnologa*, najstarejše znanstvene revije s področja etnologije, ki se je dvakrat prerodila: po 17 letnikih *Etnologa*, *glasnika Kraljevega etnografskega muzeja* je izšlo 34 letnikov *Slovenskega etnografa*, po letu 1990 pa 35 letnikov revije s povrnjenim naslovom *Etnolog*, *glasnik Slovenskega etnografskega muzeja*. V sto letih se je izmenjalo 16 urednikov in urednic, ki so bdeli nad članki in prispevki ter skrbeli za kontinuiteto izhajanja, zadnjih šest desetletij s pomočjo uredniškega odbora.

Ob okrogli obletnici smo zasnovali posvet **Znanje v etnologiji, antropologiji, muzeologiji in varstvu kulturne dediščine**, ki bo v torek, 31. marca, in v sredo, 1. aprila 2026, potekal v upravni hiši Slovenskega etnografskega muzeja. Znanstveni članki bodo objavljeni v *Etnologu* 36.

SEM

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA KULTURO